

A Társaság a Szabadságjogokért álláspontja a gyűlölet-bűncselekmények szabályozásáról

Bevezetés

A rasszizmus, az antiszemitizmus, az idegengyűlölet, a homofóbia és más hasonló intoleráns nézetek igen elterjedtek és súlyos feszültségeket okoznak a mai napig a világ legtöbb táján, így Európában, Magyarországon is. A feszültségek szélsőséges esetben erőszakos bűncselekményekben nyilvánulnak meg.¹ A 2008-as gazdasági világválság Európa szinte minden országában tovább fokozta a bevándorlók, menekültek, romákkal, zsidókkal szembeni ellenérzéseket.² A gyűlölet-bűncselekmények, vagyis a felsőbbrendűséget hirdető eszméken alapuló előítélet³ által motivált bűncselekmények szabályozása a XX. század második felében született meg.⁴ Az államok úgy döntöttek, hogy ezek az erőszakos cselekmények speciális büntetőjogi szabályozást, az elkövetők súlyosabb büntetést, az áldozati csoportok szimbolikus védelmet is érdemelnek. Azonban ez a büntetőjogi kategória a szakmán belül komoly vitákat generált az utóbbi években nemzetközi szinten is, hazai szinten pedig még az egymással szorosan együttműködő emberi jogi szervezetek sem értenek minden részletkérdésben egyet. Az egyetnemértés oka részben az egységes gyűlölet-bűncselekmény fogalom hiányára vezethető vissza. A vita megmutatja azt is, hogy a büntetőjog korlátozott mértékben alkalmas súlyos társadalmi problémák kezelésére, illetve rámutat arra, hogy milyen nehéz bizonyos társadalmi jelenségeket a jog nyelvére lefordítani és a cél eléréséhez megfelelő szabályozást megalkotni.

Magyarországon a tapasztalatok szerint a gyűlölet-bűncselekményeknek leginkább kitett csoportok a romák, az LMBTQ csoportok tagjai, a menekültek, a bevándorlók és a zsidók. Egyre több esetben hallani hajléktalanok elleni erőszakos cselekményekről is. A jogalkalmazásban hazánkban súlyos problémák mutatkoznak: a

---

¹ "Glick (2002; 2005) modellje szerint akkor jön létre a bűnbakként kiválasztott csoport iránt agresszió, amikor társadalmi válság idején olyan politikai ideológia üti fel a fejét, amely igyekszik elhíttetni az emberekkel, hogy az adott csoport az oka a krízisnek. A bűnbakképző ideológiák – és a konspirációs elméletek (lásd Kofta és Sedek, 2005) – azért válhatnak vonzóakká, mert könnyen érthető magyarázatot és megoldást kínálnak komplex helyzetekben. A bűnbakképző ideológiák ezen felül megoldást is javasolnak a válságra: a csoporttal szembeni jogfosztó vagy akár ennél súlyosabb lépéseket is." Kovács Mónika: Az előítéletek okai és mérséklésük lehetőségei: a szociálpszichológiai nézőpont, In: *Alkalmazott pszichológia*, XII. évfolyam 1-2. szám, 2010, szerkesztő: Szabó Mónika, ELTE PPK Pszichológiai Intézet, elérhető itt: http://ap.elte.hu/wp-content/uploads/2012/09/APA_2010_1-2.pdf

² <http://www.minorityrights.org/12489/press-releases/annual-survey-urges-european-governments-to-combat-hate-crime-towards-minorities.html>

³ A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló 1965. évi ENSZ Egyezmény, kihirdette az 1969. évi 8. tvr., preambulum és 4. cikk

⁴ Az USA-ban a gyűlölet-bűncselekmény (hate crime) fogalom az 1960-as években jelent meg, kétségtelenül a kisebbségi csoportok elleni erőszakkal szembeni fellépés eszközeként, felismerve, hogy az egyes kisebbségi csoportok erőt nyerhetnek abból, ha közösen lépnek fel a velük szembeni erőszakot szülő sztereotípiákkal szemben. Európában azonban jóval később jelent meg a fogalom, és az egyes országokban meglehetősen eltérő koncepció alapján. Ld. *Jon Garland and Neil Chakrabarti: Divided by a common concept? Assessing the implications of different conceptualizations of hate crime in the European Union. In: European Journal of Criminology, p.39.*

sérülékeny kisebbségek elleni gyűlölet-bűncselekmények elkövetőit gyakran egyáltalán nem, vagy nem gyűlölet-bűncselekményért vonják felelősségre⁵. Ezt tetézi, hogy ugyanakkor roma elkövetőkkel szemben a magyarellenes gyűlölet-bűncselekmények vádja egyre gyakrabban merül fel, még olyan esetekben is, amikor az ügy körülményeiből következően egyértelműen nem a magyarsággal szembeni előítélet, lenézés, intolerancia motiválta az elkövetőket.⁶ Ezek az eljárások feltűnő hatékonysággal és gyorsasággal indulnak és zajlanak a romákkal szemben elkövetett rasszista bűncselekmények ügyeihez képest⁷. A TASZ célja, hogy a jogalkalmazás ezen a téren hatékony és a kettős mércétől mentes legyen. Ennek érdekében szükségesnek tartjuk, hogy álláspontunkat – a szakma szintjén is különféleképpen értelmezett kérdések tekintetében – röviden összegezzük és nyilvánosságra hozzuk.

Sem az akadémiai körökben, sem a jogalkotás illetve jogalkalmazás szintjén – sem hazai, sem nemzetközi viszonylatban – nincs egyetértés az alábbi fő kérdésekben:

- Mit jelent az, hogy gyűlölet-bűncselekmény? Milyen indítéka kell legyen az elkövetőnek ahhoz, hogy gyűlölet-bűncselekményt kövessen el? Elég ehhez, hogy az elkövető az áldozatot valamely védett csoporthoz tartozása miatt választotta ki anélkül, hogy a csoporttal szemben lenéző, előítéletes vagy gyűlölködő volna? Vagy utóbbi erősen negatív beállítottság mint a cselekmény indítéka szükséges a bűncselekmény ilyenként minősítéséhez? (Diszkriminatív kiválasztási modell versus ellenségesség-modell.)
- A tényállás elkövetéséhez szükséges indítéknak kizárólagosnak kell lennie, vagy ún. vegyes motívummal is elkövethető gyűlölet-bűncselekmény?
- Kiket védjenek a gyűlölet-bűncselekmény tényállások? Csak az elnyomott, diszkriminált, jellemzően számszerű kisebbségben lévő csoportok tagjait, vagy ugyanazon csoportképző tulajdonság (pl. etnikai, nemzeti, vallási hovatartozás, szexuális orientáció) alapján létező, az adott társadalomban nem elnyomott, nem diszkriminált, tipikusan többségi csoportokat is? (Kisebbségvédő versus identitásvédő funkció.)

⁵ Az ENYÜBS (Egységes Nyomozó Hatósági és Ügyészeti Büntügyi Statisztika) szerint a hivatalosan ismertté vált közösség tagja elleni erőszak büntetettének száma 2008-ban 9, 2009-ben 12, 2010-ben 19, 2011-ben 35, 2012-ben 36 volt, míg például az Egyesült Királyságban 2008-ban 46300 eljárás indult.

⁶ http://ataszjelenti.blog.hu/2013/10/15/az_egyik_szerint_garazda_a_masik_szerint_rasszista,
<http://tasz.hu/romaprogram/masodfokon-rasszistak-gardistakra-tamado-sajobabonyi-romak>,
<http://tasz.hu/romaprogram/miskolci-itelet-az-ugyeszseg-nem-bizonyitotta-magyarellenes-inditeket>,
http://ataszjelenti.blog.hu/2013/05/14/a_magyarok_gardistak
<http://fundamentum.hu/sites/default/files/fundamentum-13-4-15.pdf>

⁷ A Bírósági Határozatok Gyűjteményében (elektronikusan elérhető az Anonim Határozatok Tára oldalon) a közösség tagja elleni erőszak tényállásához kapcsolódóan négy olyan eset található, amelyben a végső bírói döntés közösség tagja elleni erőszak büntetében találta bűnösnek az elkövetőket, és ebből három elkövetői romák, akiket magyarellenes erőszak miatt ítélték el jogerősen. 2012. január 1. óta a bíróságok szervezetéről és működéséről szóló törvény 163. § (1) bekezdése értelmében a Kúria és az Ítéltőábla az ügy érdemében hozott határozatot köteles közzétenni, eszerint e négy ügy az, amely ítéltőbála vagy kúria szintre eljutott 2012. január 1. óta, és amelyben a végső minősítés közösség tagja elleni erőszak volt. Ez álláspontunk szerint beszédes adat, ami alátámasztja állításunkat. Továbbá, a romák elleni mindkét sok vádlottat érintő emblematikus ügyben (miskolci és sajóbabonyi ügyek, amelyekről az előző lábjegyzetben található írások szólnak) a nyomozó hatóság azonnal (a sajóbabonyi ügyben) vagy nagyon hamar (a miskolci ügyben 1-2 hónapon belül) közösség tagja elleni erőszakként minősítette a cselekményt és ennek megfelelően megyei rendőrségi szintre került a nyomozás (a hatásköri szabályoknak megfelelően), míg a romák és más kisebbségek ellen elkövetett gyűlölet-bűncselekmény ügyekben rendszerszerű probléma az alulminősítés illetve a nem megfelelő szintű rendőri szerv nyomozása. Erről lásd a Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport tagjai által írt anyagot: <http://gyuloletelten.hu/aktualitasok/jogalkalmazasi-problemak-gyulolelet-buncselekmenyekkel-kapcsolatos-eljarasokban>, de ezeket a problémákat maga az ORFK is elismerte 2011-2012-2013 évi, gyűlölet-bűncselekményekről szóló jelentésében.

- Akármelyik funkciót fogadja is el a jogalkotó, mely csoportokat vonja be a védelem körébe? Csak a klasszikusan védett tulajdonságok (nemzeti, etnikai, faji, vallási hovatartozás; szexuális orientáció, nemi identitás) szerinti csoportokat, vagy terjessze ki további tulajdonságok (pl. vagyoni helyzet, életkor, egészségi állapot) szerint képződő csoportokra, netán bármely társadalmi csoportot illesse meg a kiemelt büntetőjogi védelem (ld. a hatályos magyar szabályozást)?

I. A gyűlölet-bűncselekmény fogalma, a motívum kérdése

I.1. Gyűlölet vagy előítélet? Vagy pusztán tulajdonság alapján történő szelekció?

Magából az elnevezésből (gyűlölet-bűncselekmény) következne, hogy az elkövető indítéka a *gyűlölet* szóval írható körül a legjobban. A gyűlölet-bűncselekmény lényege azonban az, hogy annak elkövetője *előítélettel* viseltetik *aziránt a csoport iránt, amelyhez az áldozat szerinte tartozik*⁸. Alacsonyabb rendűnek, a társadalom nem azonos méltóságú tagjainak gondolja a csoporthoz tartozókat valamely közös tulajdonságuk miatt, például azért, mert másmilyen a bőrszínük, a szexuális orientációjuk vagy a vallásuk. A gyűlölet – tipikusan egy konkrét személlyel szembeni gyűlölet – sok bűncselekmény mögöttes motívációja. A gyűlölet-bűncselekmények specialitása viszont az, hogy jellemzően véletlenszerűen kiválasztott személy(ek) ellen követik el, vagyis az elkövető többnyire nem is ismeri személyesen az áldozatot, így őt személy szerint nem is gyűlölheti.

Angolul a ‘hate crime’, azaz „gyűlölet-bűncselekmény” szinonimájaként a fentiek miatt egyre inkább használják a ‘bias motivated crime’, vagyis az „előítélet által motivált bűncselekmény” fogalmát, ami tehát egy pontosabb meghatározás.

A nemzetközi szervezetek közül tematikusan legtöbbet az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR) foglalkozik a gyűlölet-bűncselekmények kérdéskörével. Az ODIHR szerint a gyűlölet-bűncselekmények olyan bűncselekmények, amelyeket előítélet indítékból követnek el⁹. Az EBESZ definíció értelmében tehát van egy alap bűncselekmény, ami közvetlenül irányulhat akár személy, akár vagyontárgy ellen, és ehhez járulékos elemként adódik az, hogy az elkövető cselekményét előítéletes indíték motiválta (ellenségesség modell, vagyis *hostility model*).

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozó kiadványa az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó joggyakorlatát képpen foglalja össze: „*Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) számos esetben¹⁰ ítélte*

⁸ Az elkövetőnek teljesen mindegy, hogy a csoport mely tagja ellen követ el erőszakot, az áldozatot a lenézett tulajdonsága alapján választja ki. Potenciálisan tehát a csoport bármely másik tagja is áldozattá válhat, ezért szimbolikus bűncselekményeknek is hívják ezeket, amelyek üzenetet közvetítenek: azt az üzenetet, hogy az adott csoport tagjai nemkívánatosak, a társadalomnak nem azonos értékű tagjai.

⁹ Hate crime laws – a practical guide, 16. o., OSCE/ODIHR 2009, elérhető itt: <http://www.osce.org/odihr/36426?download=true>

¹⁰ Pl. Nachova kontra Bulgária, Secic kontra Horvátország, Milanović kontra Szerbia, Fedorchenko és Lozenko kontra Ukrajna, Ciorean és mások kontra Románia

úgy, hogy az országoknak világosan meg kell állapítaniuk a rasszista bűncselekmények vagy az áldozat vallási meggyőződése miatt elkövetett bűncselekmények indítékát. Ha figyelmen kívül hagyják a bűncselekmény háttérében álló elfogultságot, ezzel megsértik az emberi jogok európai egyezményének (EJEE) 14. cikkét.

Az EJEB azért helyez ekkora hangsúlyt a gyűlölet-bűncselekmények indítékául szolgáló elfogultságra, mert azok az elkövetők, akik egy vélt vagy valós tulajdonság miatt csinálnak áldozatot egy másik emberből, ezzel egy különösen megalázó üzenetet közvetítenek: azt, hogy az áldozat nem saját személyiséggel, képességekkel és tapasztalatokkal rendelkező személy, hanem valamely, egyetlen tulajdonság által meghatározott csoport arctalan tagja. Az elkövető ilyenformán azt feltételezi, hogy az említett csoport jogait figyelmen kívül lehet – sőt, kell – hagyni, ami a demokrácia és az egyenlőség uniós alapelveinek nyilvánvaló megsértése.¹¹

Ugyanakkor létezik olyan értelmezés is, miszerint még előítéletesség sem kell az elkövetői oldalon, elegendő a gyűlölet-bűncselekmény megvalósulásához, ha az elkövető az áldozatot valamilyen védett tulajdonsága alapján választotta ki (ez a diszkriminatív kiválasztási modell vagyis a *discriminatory selection model*, példákat erre lásd lejjebb)¹².

Bármelyik modellt vesszük alapul, a magyar Büntető Törvénykönyvben egyetlen *sui generis* gyűlölet-bűncselekmény tényállást találunk: a közösség tagja elleni erőszak büntetett (régi Btk. 174/B.§, új Btk. 216.§).

Bár az előítélet-motiváció értékelésére ad lehetőséget a cselekmény aljas indokból történő elkövetése, mint minősített eset pl. az emberölés, testi sértés, személyi szabadság megsértése, jogellenes fogvatartás esetében, és természetesen más bűncselekmények is elkövethetők előítéletes indítékkal¹³, a továbbiakban a közösség tagja elleni erőszak büntetettének hatályos szabályozására¹⁴ fókuszálunk.

¹¹ http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-factsheet_hatecrime_hu_final.pdf

¹² Hate crime laws – a practical guide, 47. o.

¹³ Például tipikusan a zaklatás, amely esetében az aljas indokból történt elkövetést azonban a jogszabály nem szabályozza minősített esetként, ezért ilyen esetben a bírónak a büntetés kiszabásakor súlyosító körülményként kellene értékelnie az előítélet-indítékot.

¹⁴ **216. § (1)** Aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultága miatt olyan, kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy az adott csoport tagjában riadalmat keltsen, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki mást valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultága miatt bántalmaz, illetve erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűrjön, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a közösség tagja elleni erőszakot

a) fegyveresen,
b) felfegyverkezve,
c) jelentős érdeksérelmet okozva,
d) a sértett sanyargatásával,
e) csoportosan vagy
f) bűnszövetségben

követik el.

(4) Aki a közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A Btk. az elkövető motívumát a csoporthoz való tartozás vagy vélt tartozás miatti elkövetésként határozza meg. Nyelvtani értelmezés alapján ez egyértelműen a diszkriminatív kiválasztási modell mellett állásfoglalást jelentene. Vagyis, eszerint nem lenne szükséges, hogy az elkövető előítéletes legyen az adott csoporttal szemben: elegendő, ha bármilyen közös tulajdonságot tulajdonít a csoport tagjainak (pl. általában nem bankban, hanem otthon tartják a készpénzt), és emiatt követi el a csoport tagjával szemben a bűncselekményt. A diszkriminatív kiválasztási modell alkalmazása esetén azonban túlságosan szélesen húznánk meg a büntetőjog hatókörét¹⁵. Álláspontunk szerint a szabályozás célját és a védett jogi tárgyat (egyenlő emberi méltóság, hátrányos megkülönböztetés tilalma) is figyelembe véve, valamint az *ultima ratio* elvére is tekintettel a jogalkalmazónak a hatályos szabályozás alapján is el kellene jutnia a helyes mögöttes tartalomhoz, a kiválasztás mögötti ellenséges, előítéletes indíték szükségességéhez.

Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint: „*A büntetőjog társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének „szankciós zárköve” legyen. A büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben ultima ratio, azaz a büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek. Az alkotmányos büntetőjogból, azaz a büntetőjog alaptörvényi korlátaiból fakadó tartalmi követelmény, hogy a törvényhozó a büntetendő magatartások körének meghatározásakor nem járhat el önkényesen, hanem valamely magatartás büntetendővé nyilvánításának szükségességét szigorú mércével kell megítélni. A különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmében az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszert csak a feltétlenül szükséges esetben és arányos mértékben indokolt igénybe venni akkor, ha az alkotmányos vagy az Alaptörvényre visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek megóvása más módon nem lehetséges.*” (ld. pl. 4/2013. (II. 21.) AB-határozat, 57.)

Alkotmányosan tehát a közösség tagja elleni erőszak tényállását is csak a feltétlenül szükséges és arányos mértékben indokolt alkalmazni. Alaptörvényre visszavezethető állami, társadalmi célok, értékek azonban nem lephetők fel amögött, hogy speciális büntetőjogi szigorral kellene fellépni akkor, ha az elkövető a sértettet – mindenféle ellenséges beállítódás nélkül – valamely csoporthoz tartozása alapján választotta ki. Álláspontunk szerint ez nem lehetett a jogalkotó célja. Ilyen alapon ugyanis például minden rablás egyben a készpénzt/vagyontárgyat birtoklók csoportja elleni erőszakot is megvalósítana. Vagyis, minden rablásért elítélt személy büntetőjogi felelősségét egyben közösség tagja elleni erőszak miatt is meg kellene (halmazatban) állapítani (és emiatt súlyosabb büntetést kiszabni) annak ellenére, hogy a rablást elkövető személy lopási céllal alkalmaz erőszakot, és jellemzően nem a sértett valamely védett tulajdonságával szembeni intoleranciája miatt. (Természetesen, ha utóbbi indíték bizonyítható, akkor a halmazat megállapítása indokolt).

Ráadásul a diszkriminatív szelekciós modell kritika nélküli követése olyan abszurd

---

¹⁵ Kay Goodall: *Conceptualizing ‘racism’ in criminal law*, in: University of Stirling, Legal Studies, Vol. 33. No. 2., pp.215-238.

jogértelmezéshez is vezethet, hogy akár egy csoporttal szembeni félelemből a csoport vélt tagjaival szemben elkövetett bűncselekmény is közösség tagja elleni erőszakként minősíthető. Vagyis a félelem, amely enyhítő körülményként¹⁶ esik latba egyébként büntetéskiszabáskor, ha csoporthoz kötődik, kvázi súlyosító körülménnyé válik, hiszen súlyosabb büntetést maga után vonó minősítéshez vezethet.

A Miskolci Törvényszék mint másodfokú bíróság egy – azóta sajnálatos módon a Debreceni Ítéltábla által megváltoztatott¹⁷ – eseti döntésének¹⁸ indokolása álláspontunk szerint irányadó kellene legyen a jogalkalmazó számára: *„A közösség tagja elleni erőszak büntette kapcsán a motívum fennállásáról akkor beszélhetünk, ha az elkövetőt a csoporthoz tartozó személy ellen tanúsított erőszakos magatartására nem a konkrét személlyel szembeni sérelme, hanem e személynek az adott csoporthoz tartozása miatti ellenséges érzülete indította.”*

A bűncselekményi tényállást a jogalkotó az *Emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények* c. fejezetben helyezte el, annak védett jogi tárgya az egyenlő emberi méltóság, *„a diszkrimináció nélküli együttéléshez fűződő társadalmi érdek. Az a rendeltetése, hogy senkit ne érhessen bántalmazás, vagy bántódás amiatt, mert más népcsoporthoz tartozik”*¹⁹. A Kúria idézett meghatározása a jogi tárgy vonatkozásában egyértelművé teszi, hogy a közösség tagja elleni erőszak büntetőjogi tényállása az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében szabályozott hátrányos megkülönböztetés tilalmából fakad.

Az Alkotmánybíróság pedig a hátrányos megkülönböztetés tilalma kapcsán 3206/2014. (VII.21.) számú, egy büntetés-végrehajtási jogszabály alkotmányosságát elbíráló határozatában kimondta, hogy: *„Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében garantált diszkriminációtilalom ugyanis csupán olyan élethelyzeteket ölelhet át, amelyekben az emberek önazonosságát, identitását meghatározó lényegi tulajdonságuk miatt előítélettel, vagy társadalmi kirekesztéssel néznek szembe.”*

A nemzetközi jogforrásokon és szakirodalmon, valamint az ultima ratio elven túl a védett jogi tárgyból és annak alkotmánybíróági értelmezéséből is levezethető tehát az előítélet vagy az előítélet alapú gyűlölet mint indíték, más szóval ellenséges indíték (ld. hostility model) szükségessége a bűncselekmény megvalósulásához.

A jogalkalmazás bizonytalansága és ellentmondásossága miatt a TASZ álláspontja szerint ugyanakkor szükséges és indokolt volna a közösség tagja elleni erőszak tényállásának módosítása oly módon, hogy „csoporthoz tartozás vagy vélt tartozás miatt” megfogalmazást felváltsa vagy kiegészítse a motívum pontosabb meghatározása, és ezzel a jogalkotó egyértelműen foglaljon állást az ellenségesség modell mellett.

¹⁶ A bűncselekmény méltányolható indítóoka az 56/2007. BK-vélemény értelmében enyhítő körülmény, a félelem pedig értelemszerűen méltányolható indítóoknak tekintendő, különösen akkor, ha az megalapozott.

¹⁷ Debreceni Ítéltábla, Fkhar.II.248/2014/7. sz.

¹⁸ Miskolci Törvényszék, 14.Fk.1099/2013/10. 10. oldal 3. bek.

¹⁹ Kúria, Bfv.II.590/2012/18., 15. old. 2. bek.

1.2. Kizárólagos vagy vegyes motívum?

A gyűlölet-bűncselekmények speciális eleme tehát az elkövető motívuma, amit mostantól a fentiek alapján egyszerűsítve előítélet motívumnak nevezünk. A motívum az elkövető indítékát jelöli, vagyis azt az érzelmi vagy tudati állapotot, ami a cselekvésre indította. Mind a szakirodalom, mind a bírói gyakorlat elismeri, hogy sok esetben az előítélet motívum mellett más motívum is vezérli az elkövetőt, ezt nevezzük vegyes motívumnak. A TASZ azzal az állásponttal ért egyet, miszerint vegyes motívum esetén akkor állapítható meg gyűlölet-bűncselekmény, ha az előítélet motívum meghatározó, elsődleges, döntő, vezérlő indítéka az elkövetőnek. Vagyis abban, hogy bűncselekményt kövessen el, az elkövetőt elsősorban az kell motiválja, hogy a sértett által szimbolizált csoporttal szemben előítélettel viseltessen.

Tipikus például, hogy az elkövető személyes bosszúból, tehát nem rasszista indítékkal cselekszik, ám a cselekmény során rasszista szitkok is elhagyják a száját. Álláspontunk szerint ilyenkor nem állapítható meg gyűlölet-bűncselekmény: az, hogy valaki előítéletes, és ennek hangot ad a cselekménye során, önmagában nem érdemel súlyosabb büntetést, csak akkor, ha alapvetően az előítélete vezette őt a cselekmény elkövetésére.

A már idézett Miskolci Törvényszéki ítélet szerintünk helyesen mondja ki, hogy „(...) *a motívum lehet vagylagos is – azaz az elkövetőt cselekményére ezen ellenséges érzület mellett más körülmény is motiválhatja – azonban a cselekmény elsődleges, vezérlő motívumának a közösséghez való tartozás miatti ellenséges érzületnek kell lennie.*” Az ítéletet megváltoztató Debreceni Ítéltábla döntésében nem cáfolja a fenti megállapítást, pusztán a bizonyított és bizonyítandó tényeket értékeli máshogy, erre az I.3. alatt még visszatérünk.

A Kúria feljebb (I.1. alatt) idézett ítélete is hasonló megállapításra jut, ezért ebben a kérdésben a jogalkalmazás egységesnek és megfelelőnek tűnik²⁰: „(...) *bár nem a kiváltó, de a cselekménysorozat meghatározó, mozgató, előrevivő motívuma az volt, hogy a sértett más népcsoporthoz tartozik. Erre tekintettel pedig (...) az a közösség tagja elleni erőszak büntette (...) megállapítására alkalmas.*”

1.3. A motívum bizonyítása

Az elkövető motívumának bizonyítása természetesen nem egyszerű feladat, hiszen az elkövető tudattartalmára vonatkozó információkat kell feltárni. Ugyanakkor az előítélet motívum gyakran a külső világban különböző formákban, körülményekben megjelenik, leképeződik, különösen azért, mert az elkövető előítélete az adott csoporttal szemben jellemzően tartósan jelen van az életében. Így például a szélsőséges csoportokhoz tartozás, a szélsőséges nézeteket hirdető rendezvény keretében

²⁰ Kúria, Bfv.II.590/2012/18., 19. old. 2. bek.

történő elkövetés, a rasszista szimbólumok viselése (például tetoválásként), rasszista nézetek nyilvános fórumokon való hirdetése stb. az eset összes körülményével összevetve bizonyíthatják az előítélet motívumot. Tipikus körülménye a gyűlölet-bűncsekményeknek, hogy az elkövető nem ismeri a sértettet, közöttük korábban semmiféle kapcsolat nem volt, illetve az elkövetőnek a sértettről semmiféle személyes információja az elkövetés előtt nem volt (ez kizár sok egyéb motívumot, pl. a bosszút, a féltékenységet, stb.).

A cselekmény elkövetése során elejtett rasszista megjegyzések is utalhatnak az előítélet motívumra, ám önmagukban ezek álláspontunk szerint nem elegendők a motívum bizonyítására.

Ezen a ponton is érdemes idézni a Miskolci Törvényszék fenti ítéletét. *„Ez a motívum pedig nem eseti jelleggel, azaz csak a konkrét cselekvéskor, hanem állandó jelleggel van jelen az elkövető tudatában, annak nézetrendszerében gyökerezik. Mindezek következtében a motívum feltárásakor nem mellőzhető az elkövető általános gondolkodásmódjának, mindennapi életben tanúsított magatartásának, előzetes kijelentéseinek, illetve a cselekménnyel érintett csoport egyéb tagjaihoz való viszonyulásának vizsgálata.*

Vagylagos motívumok fennállása esetén tehát csak az elkövető személyiségének megismerésekor lehet megalapozottan állást foglalni a tekintetben, hogy az elkövetőt az erőszakos fellépésre másnak valamely csoporthoz tartozása miatti ellenséges érzülete vagy egy konkrét sérelem indította. Amennyiben ugyanis az erőszakos fellépés motívuma elsősorban egy konkrét sérelem volt, és a sértett adott csoporthoz való tartozásával összefüggésben elhangzott szidalmazás (pl. bűdös magyar) mintegy az indulat levezetése körében jelentkezik, úgy közösség tagja elleni erőszak bűntettéről nem beszélhetünk.”

Az ítéletet megváltoztató Debreceni Ítéletábra szerint azonban: *„a szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmény megvalósulásához nem szükséges, hogy az elkövető általában is ellenérzéssel viseltessen az adott közösség iránt, elegendő annak a konkrét cselekmény idején való tanúsítása. Ez állapítható meg ... I. r. vádlott tekintetében is, akinek gondolkodásmódját – ha csak rövid időre is, de – teljességgel elhurta a sértett magyar származása miatt érzett indulat.”*

Hangsúlyozzuk tehát, hogy mi a Miskolci Törvényszék álláspontjával értünk egyet: a gyűlölet-bűncselekmény nem hirtelen, a bűncselekmény során az elkövetőben kialakuló indulat folytán válik azzá, hanem az elkövetőben a cselekményt megelőzően kialakuló, őt a cselekmény elkövetésére indító, jellemzően tartósan jelenlévő előítélet, az adott csoporttal szembeni lealacsonyító hozzáállás folytán.

Csoportos elkövetés esetén természetesen minden egyes elkövető motívumát egyenként kell a vádnak bizonyítani, a bíróságnak vizsgálni. A társtetteségi szándékegységgel ilyen esetben nem intézhető el a motívum meglétének kérdése,

hiszen a szándék és a motívum dogmatikailag is elkülönül²¹, és az elkövető motívuma tényállási elem, amely megléte nélkül a közösség tagja elleni erőszak büntette nem valósul meg (helyette más, enyhébb súlyú bűncselekmény megállapításának van helye.).

Ebben a tekintetben a Kúria elvi álláspontja megítélésünk szerint ellentmondásos. Egyrészt visszatérően megállapítja releváns ítéleteiben, hogy: „*A csoportos részvételre tekintettel nem mellőzhető annak az alapos vizsgálata, hogy az egyes elkövetőket konkrétan mi motiválta a cselekmény elkövetésekor.*”²²

Másrészt, például az elhíresült sajobabonyi ügyben, amelyben a felülbírált ítélet egyes vádlottak, pl. a TASZ által képviselt vádlott tekintetében kifejezetten elmulasztja felsorakoztatni az ő személyes motívumát alátámasztó bizonyítékokat, a Kúria a fenti megállapítás megismétlése ellenére megelégedett a társtettesi szándékegységre hivatkozással.²³

II. Védett csoportok

II.1. Kisebbségvédő vagy identitásvédő funkció?

A gyűlölet-bűncselekmények szabályozásának sajátossága az elkövető speciális indítékán túl egyes társadalmi csoportok szimbolikus büntetőjogi védelme. Ahogy feljebb már kifejtettük, az elkövető egy adott társadalmi csoporttal szemben táplál előítéletet, az áldozatot véletlenszerűen választja ki, az áldozat számára a csoportot szimbolizálja, és cselekményével az egész csoportnak üzen. Ezt fejezi ki kodifikációs szinten, hogy a szabályozások tipikusan védett csoportokat határoznak meg, továbbá, hogy irreleváns az áldozat tényleges csoporthoz tartozása: a bűncselekmény megvalósulása szempontjából annak van csak jelentősége, hogy az elkövető a csoporthoz tartozónak véli-e az áldozatot.

A csoportvédelmet empirikus oldalról az is alátámasztja, hogy a releváns kutatások és a tapasztalatok szerint a gyűlölet-bűncselekmények kihatással lehetnek az egész csoportra: az egész csoportban erősíthetik a kirekesztettség, az alsóbbrendűség és a megfelelő állami védelem hiányának érzését²⁴, ennek megfelelően e cselekményeknek nagy a társadalomra veszélyessége. Tekintettel arra, hogy a kirekesztettség és az állami védelem hiánya a sérülékeny csoportok sajátossága, kimondható, hogy a

---

²¹ „A szándékos bűncselekmény elhatározását megelőző motivációs folyamatot, illetőleg a motívumok harcában győzelemre jutó valamelyik motívumot azonban egy-egy szándékos bűncselekmény törvényi tényállása figyelembe veszi. A motívum a szándékos bűncselekmény minősítő körülménye lehet.” Büntetőjog Általános Rész – negyedik, hatályosított kiadás. Szerkesztette és lektorálta: Dr. Busch Béla. p. 153.

²² Bfv.II.590/2012/18., 16. oldal 4. bek., Bfv. II.576/2014/13., 20 oldal 5. bek.

²³ <http://tasz.hu/romaprogram/kuria-szerint-rasszizmus-vezerelte-gardistakra-tamado-sajobabonyi-romakat>, Bfv. II.576/2014/13., 21. oldal 4-5. bek, 22. oldal 1. bek, 23. oldal 3. bek.

²⁴ Lásd például American Psychological Association: *The Psychology of Hate Crimes*, <http://counseling.uoregon.edu/dnn/SelfhelpResources/ThePsychologyofHateCrimes/tabid/420/Default.aspx>, 2., EBESZ / OSCE, *Hate Crime Laws – A Practical Guide*, 2009, 20., UTASI Judit: A gyűlöletbűnözés háttere, *Kriminológiai Tanulmányok*, OKRI, Budapest, 2011, 116, 121.

csoportthatás akkor szignifikáns, és akkor növeli lényegesen a cselekmény társadalomra veszélyességét, ha a cselekménnyel támadott csoport sérülékeny.²⁵

A gyűlölet-bűncselekmény koncepciót vizsgálva tehát arra jutunk, hogy annak lényeges eleme a csoportvédő funkció, amiből pedig az következik, hogy ebből kiindulva a szabályozás célja alapvetően a sérülékeny, jellemzően kisebbségi csoportok védelme (kisebbségvédő funkció). Ugyanakkor a kisebbségvédő funkció egy elvont alkotmányos értéknek ragadható csak meg, és ilyen módon – az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint – csak kivételes esetben alkalmas alapjogkorlátozásra.

Ebből a megközelítésből vitathatóvá válik azon csoportok speciális büntetőjogi védelmének szükségessége, amelyeket nem ér rendszerszintű diszkrimináció, amelyek nem hátrányos helyzetűek.

Ezzel eljutunk ahhoz a szakmai körökben vitatott kérdéshez, hogy a szabályozás mely csoportokat részesítse védelemben. Csak a társadalom hátrányos helyzetű és ezáltal sérülékeny csoportjait, vagy egy adott csoportkategórián belül (pl. nemzeti, etnikai) valamennyi ilyen csoportot azok sérülékenységétől függetlenül?

Kétségtelen, hogy a csoportvédelmen túl a gyűlölet-bűncselekmény szabályozás a konkrét áldozat speciális alapjogvédelmét is szolgálja akkor, ha az áldozat ténylegesen az adott csoporthoz tartozik. Az egyén emberi méltósághoz való alapjogának része, hogy egy bizonyos, személyisége integritását meghatározó közösséghez tartozik²⁶, és megilleti ezzel összefüggésben az is, hogy az állam biztosítsa számára az egyenlő bánásmódot. Ezt nevezik a tényállás identitásvédő funkciójának.

Márpedig az e funkciót előtérbe helyezők szerint az egyén, vagyis az áldozat szintjén nem lehet jogszerűen különbséget tenni aszerint, hogy sérülékeny vagy nem sérülékeny csoport tagja, hiszen az egyenlő emberi méltóság sérülne ezáltal. Hangsúlyozandó az is, hogy az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata szerint a büntetőjoggal megvalósított alapjogkorlátozás igazolására másik alapvető jog érvényesítése erősebb alapot jelent, mint valamely elvont alkotmányos érték védelme (ez esetben a sérülékeny csoportok védelme).

A szabályozás két különböző funkciója (csoportvédelem - identitásvédelem) két ellentétes eredményre vezet tehát abban a kérdésben, hogy a sérülékeny csoportokat

---

²⁵ A közösséget sértő gyűlöletbeszéd polgári jogi szankcionálása kapcsán a német alkotmánybíróság által kimunkált és a magyar alkotmánybíróság által is átvett átsugárzás teóriát álláspontunk szerint indokolt előjellel alkalmazni a gyűlölet-bűncselekmények esetében. Míg a közösséget érő sértő beszéd esetében a közösségről az egyénre sugározhat át adott körülmények között a jogsértés, addig erőszakos gyűlölet-bűncselekmények esetében éppen fordítva, az egyénről a közösségre. Az átsugárzás elmélete szerint a véleménynyilvánítás csak akkor sugárzik át a közösségről az egyénre, ha a tulajdonság a személyiség lényegi vonása, a közösség nem túl tág és a kötődése az egyénnek a csoporthoz szoros. Megítélésünk szerint ugyanezeknek a kritériumoknak a mérlegelésével juthat el a jogalkalmazó a sérülékeny csoportokhoz, amelyek esetében az egyén szoros kapcsolatát a csoporttal pont a sérülékenység, az ebből fakadó közös sors mint összetartó erő teremti meg.

²⁶ 96/2008 AB-hat. (hiányos hivatkozás)

kizárólagosan illesse-e meg a védelem vagy sem. Ez a dilemma a polgári jogi anti-diszkriminációs szakirodalomban is rendszeresen felvetődik²⁷, ahogy mindkét jogterület forrását jelentő alkotmányos egyenlő bánásmód klauzula tekintetében is. A magyar Alkotmánybíróság közelmúltbeli határozatában²⁸ foglalkozott a kérdéssel:

„Az Alkotmánybíróság emlékeztet arra, hogy az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése az alapjogok egyenlőségét és a diszkrimináció tilalmát tartalmazza. Az alkotmányos szabály szerint „Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.” A tételesen felsorolt tulajdonságok mellett az „egyéb helyzet szerinti különbségtétel” fordulat nyújt garanciát ahhoz, hogy az előre nem látható, de a felsorolásban szereplő tulajdonságokhoz döntő hasonlóságot mutató helyzetben élő személyeket se érhesse hátrányosan sújtó különbségtétel. Ez a fordulat ad lehetőséget az Alkotmánybíróságnak arra, hogy a társadalom aktuális változásaira időszerűen reagálva mindig maga határozhassa meg, melyek a társadalom sérülékeny csoportjai, vagyis mely csoporthoz tartozók tekinthetők kiszolgáltatottnak, kirekesztettnek, illetve folyamatos, és indokolatlan hátránnyal sújtottaknak. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése ennek megfelelően egy nyílt felsorolást tartalmaz, ám ez a nyílt felsorolás korlátlanul nem bővíthető. Nem nyújt védelmet olyan személyeknek, akiket valamely szabály ugyan éppen hátrányosan érint, de mégsem diszkriminál. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében garantált diszkriminációtilalom ugyanis csupán olyan élethelyzeteket ölelhet át, amelyekben az emberek önazonosságát, identitását meghatározó lényegi tulajdonságuk miatt előítéllettel, vagy társadalmi kirekesztéssel néznek szembe. Vagyis a diszkriminációtilalom alkotmányos klauzulája elsődlegesen a társadalom személyben rejlő és tetszés szerint nem változtatható tulajdonság mentén elkülönülő csoportjainak védelmét szolgálja. Az Alkotmánybíróság korábbi döntésében ezzel egyezően állapította meg, „hogy a rendelkezésben említett tulajdonságok – faj, szín, nem, fogyatékoság, társadalmi származás stb. – az egyén megváltoztathatatlan tulajdonságai, amelyeket nem tud befolyásolni. Joggal ide sorolható a vallás, vagy politikai és más vélemény is, mert ezek az egyén számára önazonossága (személyisége) elválaszthatatlan részét alkotják, és mint ilyenek nem változtathatók tetszőlegesen. [...] Az egyén megváltoztathatatlan – saját elhatározásától nem függő, többnyire eleve adott – tulajdonságain alapuló megkülönböztetés a jogi megkülönböztetés súlyosabb esete, a diszkrimináció. Az ilyen megkülönböztetés a XV. cikk (2) bekezdése alapján általában tilos, ezért minden ilyen megkülönböztetés az általános egyenlőségi szabályhoz képest szigorúbb vizsgálatot követel. Ilyen megkülönböztetésnek tekintendő, ha a jogszabály alapján képzett azonos tulajdonságú csoportok az egyén megváltoztathatatlan tulajdonsága szerint különböznek egymástól.” {42/2012. (XII. 20.) AB-határozat, Indokolás [38]–[41]}.

²⁷ Pl. Reva B. Siegel: *From Colorblindness to Antibalkanization: An Emerging Ground of Decision in Race Equality Cases*, in: *The Yale Law Journal*, 120-1278, 2011.

²⁸ 3206/2014. (VII. 21.) AB-határozat, 27.

Mint láthatjuk, az Alkotmánybíróság az Alaptörvény antidiszkriminációs klauzulájában foglalt „egyéb helyzet” értelmezése kapcsán arra jutott, hogy a hátrányos megkülönböztetés tilalma egyrészt csak a személyiség integráns részét képező, megváltoztathatatlan vagy nem tetszőlegesen változtatható tulajdonságok tekintetében illetik meg az egyént, másrészt a klauzulában nem nevesített tulajdonságok vonatkozásában felállítja a sérülékenység, kirekesztettség kritériumát.

Ezek után viszont nyitva marad a kérdés, hogy a nevesített tulajdonságok (faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési helyzet) esetében is csak a sérülékeny tulajdonságokat illeti-e az alkotmányos védelem vagy sem. A fogyatékoság eleve egy sérülékeny tulajdonság, a többi nevesített kategóriákon belül azonban megkülönböztethetőek hátrányos és nem hátrányos helyzetű csoportok (pl. szegény-gazdag, roma-nem roma). Ugyanilyen különbségtétel már nagyobb fejtörést okozhat Magyarországon például a vallási hovatartozás vagy a politikai vélemény esetében.

A dilemmát mind a polgári jogi antidiszkriminációs, mind a büntetőjogi gyűlölet-bűncselekmény szabályozások általában szimmetrikus megoldással a semleges irányba oldják fel, nem kizárva a nem hátrányos helyzetű csoportok illetve tulajdonságokkal rendelkező személyek védelmét. Így van ez a magyar szabályozásban is.

Ezért álláspontunk szerint *a jelenlegi kodifikációs megoldás* (sui generis tényállás az „emberi méltóság és más alapvető jogok » fejezeten belül elhelyezve) *keretei között* nincs alkotmányos lehetőség aszimmetrikus szabályozásra, vagyis a nem sérülékeny csoportoknak a védelemből a jogalkotás szintjén történő kizárására.

Ugyanakkor elképzelhető és a TASZ álláspontja szerint kívánatos volna olyan kodifikációs megoldás, amely alkotmányosan asszimmetrikus, vagyis csak a sérülékeny csoportok védelmét szolgálja. Ám ehhez olyan komoly szerkezeti módosításokra lenne szükség, amelyek jelenleg nem tűnnek reálisnak²⁹ (pl. általános minősítő körülmény a külön tényállás helyett – „rasszista, homofób, antiszemita stb. indítékból elkövetett”, vagy a törvénykönyv más fejezetében történő elhelyezés).

...

A jogalkalmazás szintjén a jelenlegi kodifikációs megoldás mellett is kimutathatónak kellene lennie azonban a kisebbségvédő funkciónak.

Nem áll távol a TASZ álláspontja a Kúriáétól, amely szerint: „*A bűncselekmény az emberi méltóságot, és emellett, illetve ezen belül a különböző kisebbségeket védi; elsősorban a nemzeti, etnikai, faji, vallási vagy más csoportok elleni erőszakos fellépést tilalmazza. (...) A bűncselekmény védett jogi tárgya: a diszkrimináció nélküli*

²⁹ Az új Btk kodifikációja során civil szervezetek közösen javaslatot tettek a szabályozás átfogó reformjára (http://tasz.hu/files/tasz/imce/civil_szervezetek_gyuloletbes_javaslat-1.pdf), de ezt nem sikerült elérni, pusztán kisebb módosításokat. Szimbolikusan ráadásul visszalépésként is értékelhető lenne az általános minősítő körülmény a külön tényállás helyett, ezért sem gondoljuk reálisnak a módosítást.

együttéléshez fűződő társadalmi érdek. Az a rendeltetése, hogy senkit ne érhessen bántalmazás vagy bántódás amiatt, mert más népcsoportozhoz tartozik. (...) Amint azt a Fővárosi Bíróság helyesen rögzítette ítéletében (...), relatív, és mindig a tényleges szituációtól is függ, hogy adott helyen és időben ki tekinthető többségnek, illetve kisebbségnek.”³⁰

A mi álláspontunk szerint azonban a kisebbségvédő funkció lényege nem az adott helyen és időben, vagyis a tényleges szituációban számszerű kisebbségben lét védelme, hanem az adott (egész) társadalmon belüli sérülékeny csoportok védelme. Azt, hogy valamely csoport sérülékeny-e, az ország történelmi múltja és a jelenben létező, a csoporttal szemben elterjedt stigmák, rendszerszintű diszkrimináció vagy nagyfokú előítéletesség alapján kell a jogalkalmazónak mérlegelni. Az áldozat által szimbolizált csoport sérülékenységevel arányosan nő megítélésünk szerint a cselekmény társadalomra veszélyessége.

Mindez azt jelenti, hogy nem zárjuk ki mi sem valamely nem sérülékeny csoport tagja ellen elkövetett előítéletes cselekmény közösség tagja elleni erőszakként történő minősítését, azonban a társadalomra veszélyesség alacsonyabb foka miatt az ilyen eseteket a büntetés kiszabása során álláspontunk szerint enyhébben kellene elbírálni.

Összefoglalva, a TASZ álláspontja szerint a gyűlölet-bűncselekmény tényállások elsődleges, de nem kizárólagos célja a sérülékeny csoportok védelme, és ennek a jogalkalmazásban meg kell jelennie. Vagyis, egyrészt a tényállás akkor tölti be társadalmi szerepét, ha a bűnügyi statisztikákban leképeződik az, hogy az adott társadalomban mely csoportok a sérülékenyek, másrészt az egyes esetek elbírálása során a jogalkalmazónak azt, ha a cselekmény sérülékeny csoport ellen irányul, a fokozott társadalomra veszélyesség miatt súlyosító körülményként kellene értékelnie.

Mindemellett hangsúlyozzuk, hogy nagyon káros, kifejezetten a rasszizmussal szembeni küzdelem ellen ható tendencia rajzolódik ki, miszerint a rasszizmus ellen bevezetett büntetőjogi eszközt a rasszizmussal leginkább sújtott csoport, a romák hátrányára, tagjaival szemben alkalmazzák, feltűnő hatékonysággal és gyorsasággal a romák ellen elkövetett esetekhez képest, és több esetben rasszista csoportok védelmében.³¹

---

³⁰ Bfv. II. 590/2012/18.

³¹ http://ataszjelenti.blog.hu/2013/10/15/az_egyik_szerint_garazda_a_masik_szerint_rasszista,
<http://tasz.hu/romaprogram/masodfokon-rasszistak-gardistakra-tamado-sajobabonyi-romak>,
<http://tasz.hu/romaprogram/miskolci-itelet-az-ugyeszseg-nem-bizonyitotta-magyarelles-inditekot>,
http://ataszjelenti.blog.hu/2013/05/14/a_magyarok_gardistak
<http://tasz.hu/romaprogram/kuria-szerint-rasszizmus-vezerelte-gardistakra-tamado-sajobabonyi-romakat>

II.2. Zárt vagy nyílt lista?

A gyűlölet-bűncselekmény szabályozások által védett tulajdonságokat (illetőleg e tulajdonságok szerint rendeződő csoportokat) mindenhol szűkebb körben határozzák meg, mint az antidiszkriminációs jogszabályok által védett tulajdonságok listája. Ennek indoka, hogy diszkrimináció jellemzően sokkal több csoportot sújt, mint a szintén előítéletből fakadó, ám sokkal súlyosabban, a büntetőjog hatókörébe vonandó rasszista erőszak. Az ultima ratio elvből kifolyólag a TASZ álláspontja szerint a védett csoportok körét csak a legszükségesebb körben indokolt meghatározni.

A hatályos tényállás értelmében védett csoportok a nemzeti, etnikai, faji, vallási csoportok, valamint 2009 februárjától a lakosság egyes csoportjai, amelyek közül az új Btk. példálózóan nevesíti a fogyatékosokat, a nemi identitást és a szexuális irányultságot. E csoportok nevesítését komoly előrelépésnek gondoljuk, hiszen ennek szimbolikus jelentősége van még akkor is, ha ezek a csoportok a „lakosság egyes csoportjai” kategória megfelelő értelmezésével már korábban is a tényállás hatálya alá tartoztak. Ezeket a csoportokat számos észak-amerikai államban és nyugat-európai országokban is védik a gyűlölet-bűncselekmény tényállások.

Ugyanakkor a „lakosság egyes csoportjai” kitétel a TASZ álláspontja szerint túlságosan tág megfogalmazás, amely jogbizonytalanságot szül, és a tényállás rendeltetésellenes alkalmazásának ad teret. A fent leírt okokból semmiképpen sem tartjuk alkotmányosan indokolhatónak „tuljdonképpen bármely ismérv szerint elkülönülő személyek” védelmét – ahogyan a „lakosság egyes csoportjai” kitévelt a törvény indokolása értelmezi.³² A TASZ álláspontja szerint a „lakosság egyes csoportjai” kitétel és annak miniszteri indokolása súlyosan sérti az alkotmányos büntetőjoggal szemben támasztott elvárásokat („*fair labelling*” vagyis tisztességes figyelmeztetés/előreláthatóság, *nullum crimen sine lege*), a jogbiztonság elvét, ezért annak a tényállásból történő kivételét, zárt lista alkalmazását javasoljuk a jelenleg nevesített csoportok megtartásával.

Az előző pontban idézett alkotmánybírói jogértelmezés jelentősen leszűkíti a

---

³² „A sértetti kört a hatályos Btk. szerint a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagjai (vagy vélt tagjai) alkotják, ugyanakkor a több mint tízéves jogalkalmazási tapasztalat bebizonyította, hogy nem csak e csoportok tagjai vannak kitéve támadásnak a csoporthoz való vélt vagy valós tartozás okán. A társadalomban további csoportosulások, közösségi formák is léteznek, amelyek tagjaival szembeni diszkriminatív és erőszakos megnyilvánulásokat hasonlóan szigorú büntetéssel kell fenyegetni. ... Ez a szélesebb megfogalmazás lehetővé teszi, hogy a büntetőjogi védelem valamennyi olyan közösség, csoportosulás tagjára kiterjedjen, akít a csoporthoz való tartozása vagy annak vélelmezése miatt bántalmaztak, avagy erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítettek valaminek a megtételére, meg nem tételére vagy eltűrésére. Amint azt a közösség elleni izgatás tényállását vizsgáló 30/1992. (V. 22.) AB határozat kifejtette, az Alkotmánybíróság értelmezésében a lakosság egyes csoportjai kitétel mögött „az eltérő nézetrendszer (párttagok, egyesületek, mozgalmak stb. résztvevői) vagy egyéb, tulajdonképpen bármely ismérv szerint elkülönülő személyek védelmének szándéka húzódik meg”. A lakosság egyéb csoportjai, mint speciális jogi tárgyak, a lehetséges sokféleségük miatt még példálózó jelleggel sem sorolhatók fel. A tényállásszerűséghez azonban minden esetben szükséges, hogy a bántalmazás, illetve az erőszakkal vagy fenyegetéssel történő kényszerítés a valamely tekintetben egyívű tartozó személyek összessége ellen irányuljon. Tehát, ugyanígy, ahogy a közösség elleni izgatás tényállásánál a gyűlöletre uszításnak sem több, azonos ismérv alapján elkülönülő csoport ellen kell irányulnia, hanem elegendő egy csoport, a közösség tagja elleni erőszaknál is elegendő a tényállás megvalósításához, ha egy, azonos ismérv alapján elkülönülő csoporthoz tartozás, vagy vélt tartozás miatt bántalmazzák vagy kényszerítik valamire a csoporthoz tartozó személyt.” <http://www.parlament.hu/irom38/06218/06218.pdf>

egyenlő bánásmódhoz való alapjog alkalmazási körét, kimondva, hogy az „egyéb helyzet” szerinti megkülönböztetés nem jelenthet akármilyen helyzetet illetve tulajdonságot, hanem az „*csupán olyan élethelyzeteket ölelhet át, amelyekben az emberek önazonosságát, identitását meghatározó lényegi tulajdonságuk miatt előítéllettel, vagy társadalmi kirekesztéssel néznek szembe*”.

A közösség tagja elleni erőszak tényállásában a „lakosság egyes csoportjai” a megfelelője a hátrányos megkülönböztetés tilalma alaptörvénybeli klauzulájában szabályozott „egyéb helyzet”-nek (Alaptörvény XV. cikk (2)). Amíg tehát a védett csoportok listája nyílt marad, a „lakosság egyes csoportjai” értelmezése kapcsán a jogalkalmazó számára az Alkotmánybíróság egyértelműen irányadó és álláspontunk szerint megfelelő szűkítést ad.

A TASZ álláspontja szerint a hatályos szabályozásban nevesített védett csoportok körét hazánk jelenlegi társadalmi környezete, megtörtént esetek³³ és a nemzetközi tendencia³⁴ miatt is indokolt volna a hajléktalanok csoportjának körével bővíteni.

II.3. Elhatárolás a közösség elleni uszítástól

A jogalkotó egyértelműen rokon tényállásként kezeli a közösség tagja elleni uszítást³⁵, ez a védett csoportok azonos meghatározásából látszik. Álláspontunk szerint azonban a védett csoportok azonos meghatározása nem indokolt. A közösség elleni uszítás ugyanis egy egészen más típusú bűncselekmény: nincs egy alapcselekmény, amely eleve büntetendő (ld. bántalmazás, kényszerítés, garázda magatartás a közösség tagja elleni erőszak esetében), és amely az előítélet motívum miatt lesz súlyosabban büntetendő. Az uszítás nyilvános szólással valósul meg. A szólás szabadsága egy alkotmányos alapjog, amely csak bizonyos körülmények között válik büntetendővé, akkor, ha a beszéd hatására a közösség tagjai olyan cselekményeket követhetnek el, amelyek közvetlenül és nyilvánvalóan veszélyeztetik mások jogait. Persze a valóságban a legtöbb esetben az uszítás ugyanazon sérülékeny csoportok ellen irányul, mint a gyűlölet-bűncselekmények, ugyanakkor az uszítással szemben ténylegesen indokolt bármely lakossági csoport védelme, hiszen az uszító beszéd – bármely csoport ellen is irányul – társadalomra veszélyes, azonban nincs

³³ Pl. http://index.hu/belfold/2015/04/16/rakos_ferfit_verték_el_brutalisan_vasuti_biztonsagi_orok/
<http://www.sonline.hu/somogy/kek-hirek-bulvar/halalra-verték-a-fiatalok-a-hajléktalant-a-vasutallomason-572692>
http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/fiatalok-verték-egy-hajléktalant-2221951
<http://rtl.hu/rtklub/hirek/belfold/video/348180>
<http://www.haon.hu/ketten-hajléktalant-verték-hatan-neztek---kaposu/haon-news-charlotteinform-20090304-0903455053>
http://www.nyugat.hu/tartalom/cikk/42718_fiatalok_verték_össze_a_hajléktalant_ujra_lefejezték

³⁴ 2014. nyári információk szerint az Egyesült Államokban hét államban – Alaszkában, Kaliforniában, Floridában, Maine-ben, Marylandben, Rhode Islanden és Washingtonban, valamint Cleveland, Los Angeles és Seattle városokban - a gyűlölet-bűncselekmény szabályozások kiterjednek a hajléktalanokra is. Ld.: <http://www.washingtonpost.com/blogs/govbeat/wp/2014/07/30/the-homeless-could-be-included-in-new-mexicos-hate-crime-law/>

³⁵ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 332. § - a régi Btk-ban (1978. évi IV. törvény) még közösség elleni izgatás (216. §).

más büntetőjogi tényállás, amely ez ellen védelmet nyújtana (szemben a közösség tagja elleni erőszakkal, amely elkövetési magatartásai a védett csoporttal szembeni előítélet motívum hiányában más bűncselekményt – vagy minimum szabálysértést – megvalósítanak).

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a közösség tagja elleni erőszak garázda alakzata (216. § (1)) gyűlölködő beszéddel is megvalósítható, amennyiben a beszéd az eset összes körülménye alapján kihívóan közösségellenes, illetve riadalomkeltésre alkalmas. A közösség elleni uszítástól, vagyis egy csoporttal szembeni nyilvános, erőszakos cselekedetre felhívástól legegyszerűbben a beszéd címzettei alapján lehet elhatárolni a gyűlölködő beszéddel megvalósuló közösség tagja elleni erőszakot. Uszítás – egyéb feltételek mellett – akkor valósulhat meg, ha annak címzettjei (a hallgatóság) olyan személyekből áll, akik fogékonyak a gyűlöletre és olyan felfokozott érzelmi állapotban vannak, hogy jó eséllyel mások jogait sértő cselekményekre vetemednének a szolás következtében. Ha a gyűlölködő beszéd címzettjei nem a beszédre fogékony, „felheccelt” személyek, hanem éppen ellenkezőleg, az előítélettel sújtott csoport tagjai, tehát pl. ha megfélemlítő módon cigányoznak egy cigánysoron, akkor a közösség tagja elleni erőszak garázda jellegű tényállásának megállapítása indokolt. Ilyenkor nem kell vizsgálni az Alkotmánybíróság által az uszítás kapcsán felállított kritériumokat.³⁶

III.   **Javaslat a jogalkotó felé**

Az eddig kifejtett álláspontunk alapján a jelenlegi kodifikációs megoldást alapul véve (sui generis tényállás az alapvető jogokat védő fejezeten belül) a TASZ az alábbi törvényszöveget javasolja:

(1) Aki más vélt vagy valós nemzeti, etnikai, faji, vallási hovatartozása, fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága vagy hajléktalansága miatt, az adott csoporttal szembeni előítéletes indokból olyan kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy az adott csoport tagjában riadalmat keltsen, büntett miatt .... évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki mást vélt vagy valós nemzeti, etnikai, faji, vallási hovatartozása, fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága vagy hajléktalansága miatt, az adott csoporttal szembeni előítéletes indokból bántalmaz, illetve erőszakkal vagy

---

³⁶ Az Alkotmánybíróság 95/2008. (VII. 3.) AB-határozatában értelmezve a gyűlölködő beszéd határait, kimondta, hogy „foglyul ejtett közönségről” akkor beszélhetünk, ha valaki oly módon nyilvánítja ki szélsőséges meggyőződését, hogy a sértett csoporthoz tartozó személy kénytelen azt megfélemlítve végighallgatni, és nincs módja kitérni a közlés elől. Az ilyen közlések tehát nem tartoznak a véleménynyilvánítás szabadságának körébe, mert senkinek sincsen joga mást saját véleményének meghallgatására kényszeríteni. Az Alkotmánybíróság határozatában körülírt helyzetbe került természetes személy nem tudja gyakorolni az őt egyébként megillető jogot, hogy szabad választása szerint eldönthesse: ott, az adott helyen meghallgatja-e a neki nem tetsző véleményt átélve annak közvetlen hatását, vagy az egyet nem értését is kifejezve eltávozzon. A természetes személy ezen szabad választási, döntési joga pedig védelmet élvez. A demokratikus társadalmakban valamely közérdekű kérdés megvitatását kezdeményező csoport másoktól nem kényszerítheti ki, hogy a vitában részt vegyenek és a részvétel konkrét formáját, módját sem írhatja elő.

fenygetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, ... évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés .... évig terjedő szabadságvesztés, ha a közösség tagja elleni erőszakot

- a) fegyveresen,*
- b) felfegyverkezve,*
- c) jelentős érdeksérelmet okozva,*
- d) a sértett sanyargatásával,*
- e) csoportosan vagy*
- f) bűnszövetségben*

követik el.

(4) Aki a közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt .... évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Értelmező rendelkezések körében:

Hajléktalanság: az az állapot, amikor egy embernek nincs állandó, rendszeres és megfelelő éjszakai szállása, vagy ha van is elsődleges éjszakai szálláshelye, az nem emberek alvására kialakított vagy jellemzően használt hely, így például gépjármű, park, közterület, kiürített vagy üres épület, busz- vagy vonatállomás; illetőleg ha az éjszakai szálláshely hajléktalanok elszállásolására kialakított köz- vagy magánszállás.

írta: dr. Jovánovics Eszter